

Maksymilian Grzegorz

POLSKA **W KRĘGU POLITYKI, KULTURY** **I GOSPODARKI EUROPEJSKIEJ**

Księga pamiątkowa z okazji 70-lecia urodzin
prof. Maksymiliana Grzegorza

pod redakcją
Zbigniewa Zyglewskiego

Bydgoszcz 2007

W poszukiwaniu średniowiecznych patrociniów – o świętych państwa zakonu krzyżackiego w Prusach

Patrocinia to inaczej patronat świętych nad obiektami sakralnymi, czyli kościołami, kaplicami oraz ołtarzami. Przypomnijmy, że prawdopodobnie najwcześniej utrwaliły się patrocinia dla kościołów, którym już od IV w. nadawano specjalne tytuły. Wezwanie wiązało się ściśle z relikwiami, jakie umieszczano w ołtarzu świątyni. Kościoły, które nie posiadały relikwii, poświęcano najczęściej Chrystusowi (wydarzeniom z Jego życia lub tajemnicom wiary). Zwyczaj nadawania patrociniów upowszechnił się od VII w. Związane to było na pewno z faktem rozwoju kultu świętych, widocznym chociażby w powiększeniu ich grona, czy szczególnie dynamicznie rozwijającym się kulty relikwii. W konsekwencji wielu spośród „starych”, jak i „nowych” świętych było obieranych za patronów¹.

Patrocinium, inaczej wezwanie kościoła, było uroczyscie ogłaszane przez biskupa podczas alokucji, tzn. ceremoniału, który odbywał się w czasie konsekracji kościoła. Moment ten miał nie tylko duże znaczenie jako uroczysty wyraz kultu świętego, ale powodował także skutki prawne². Konsekracja była ważnym wydarzeniem w historii każdego obiektu sakralnego. Włączenie budynku, ołtarza itd. do przestrzeni sacrum, i niejako nieodwołalne przypisanie ich do tej rzeczywistości, decydowało o wyjątkowości tych miejsc i przedmiotów. To zaś bardzo przemawiało do społeczności wierzących. Zdawano sobie z tego doskonale sprawę, gdy opisywano straty kościoła warmińskiego w dobie wojny polsko-krzyżackiej w 1414 r.

¹ Ogólne informacje o patrociniach zob. A. Witkowska, *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999; tam zestawiono szczegółową literaturę.

² P. Sezaniecki, *Sacramentum dedicationis. Obrzęd poświęcenia kościoła i jego znaczenie w dziedzinie religijnej, obyczajowej i kulturalnej na podstawie źródeł polskich z XII wieku*, Lublin 1979, s. 86, 90-92; H. J. Sobczko, *Zgromadzeni w Imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego*, Opole 1999, s. 185-188.

W źródle czytamy bowiem, że: „altaria consecrata pro maiori parte violata sunt”³. Podkreślenie, że ołtarze były konsekrowane, miało jednoznacznie świadczyć o tym, że mieliśmy do czynienia z barbarzyńskim najazdem.

Dotychczasowe badania w Polsce nad patrociniami nie należą do zaawansowanych, chociaż w ostatnich latach można zauważyć na tym polu większe zainteresowanie⁴. Badania te można zasadniczo podzielić na dwie kategorie: badania nad patrociniami (głównie kościołów parafialnych) określonego obszaru oraz studium nad jednym wybranym wezwaniem lub szerzej kultem świętego, w ramach którego porusza się także zagadnienie patrocinium. Do wyjątków należą prace nad wybranymi grupami wezwań⁵.

Badania nad patrociniami na terenie średniowiecznego państwa zakonu krzyżackiego w Prusach rozpoczął ponad sto lat temu ks. Stanisław Kujot. Pisząc prace o sieci parafialnej, rozpoczął od zbierania informacji właśnie o patrociniach. Zainteresowanie się Kujota wezwaniami było pionierskie i to nie tylko w stosunku do obszaru krzyżackiego, ale w ogóle w badaniach w Polsce⁶. Poza badaniami S. Kujota trzeba wymienić obszerną pracę o wezwaniach autorstwa Eriki Tidick⁷. Publikacja ta była pracą doktorską, napisaną na Uniwersytecie w Królewcu, w 1925 r. Obejmuje nie tylko wezwania kościołów parafialnych, ale także filialnych, szpitalnych, itd. Jest bardzo cenna, ponieważ ujmuje temat bardzo szeroko, uwzględniając różnorodne patrocinia. Autorce nie udało się jednak ustalić wezwań wielu obiektów sakralnych. Obecnie nie mamy wątpliwości, że po tych wielu latach od ukazania się wspomnianych prac, trzeba powrócić do zagadnienia patronatu świętych nad obiektami sakralnymi w państwie zakonu krzyżackiego.

W badaniach nad średniowiecznymi wezwaniami swoistym wyzwaniem pozostaje dostępna baza źródłowa. Okazuje się, że dla tej epoki zdani jesteśmy przede wszystkim na źródła dokumentowe, które tylko w sporadycznych przypadkach zawierają wzmianki o wezwaniami. Poszukując w źródłach świętych patronów miejsc sakralnych jesteśmy zdani na dużą przypadkowość. W związku z tym w niniejszym artykule chcemy zwrócić uwagę na pewne kategorie źródeł dokumentowych, w których znajdujemy informacje o świętych patronach obiektów sakralnych.

³ *Codex diplomaticus Warmiensis oder Regesten und Urkunden zur Geschichte Ermlands* (dalej CDW), Bd. 3, hrsg. v. C.P. Woelky, Braunsberg 1874, nr 495, s. 504.

⁴ Zob. D. Kurzawa [rec.] J. Rajman, *Średniowieczne patrocinia krakowskie*, Kraków 2002, „NP”, t. 102, 2004, s. 489-492.

⁵ Stan badań w Polsce został przedstawiony w opracowaniu A. Witkowska, *Titulus ecclesiae...*, passim.

⁶ Ogólną charakterystykę stanu badań zob. W. Rozyński, *Patrocinia kościołów parafialnych w diecezji chełmińskiej w średniowieczu*, „Zap. Hist.”, t. 65, 2000, z. 3-4, s. 47-49; tenże, *Patrocinia miejskich kościołów parafialnych w średniowieczu na przykładzie państwa zakonu krzyżackiego w Prusach*, [w:] *Miasta i mieszczaństwo w Europie środkowowschodniej do połowy XIX wieku*, pod red. D. Michaluk, K. Mikulskiego, Toruń 2003, s. 301-317.

⁷ E. Tidick, *Beiträge zur Geschichte der Kirchen- Patroninien im Deutschordenslande Preussen bis 1525*, „Zeitschrift für Geschichte und Altertumskunde Ermland”, Bd. 22, 1926, s. 343-464.

Przypomnijmy, że przedmiotem analizy są wezwania z obszaru państwa Zakonu krzyżackiego, dokładnie z terenu, który wchodził w skład czterech diecezji: chełmińskiej, pomezkańskiej, warmińskiej oraz sambijskiej. Na omawianym terenie było ponad siedemset kościołów parafialnych, przynajmniej kilkanaście samodzielnych kaplic i kościołów filialnych, 16 kościołów klasztornych, kilkadziesiąt kościołów i kaplic szpitalnych, tyleż samo kaplic w zamkach krzyżackich oraz pojedyncze kaplice w zamkach biskupów i kapituł⁸. W sumie daje to około tysiąca samodzielnych obiektów sakralnych. W związku z tym było tyleż samo świętych orędowników, którzy patronowali tym właśnie budowlom.

W opracowaniu chcemy zwrócić uwagę na dwie grupy źródeł: dokumenty lokacyjne oraz odpustowe. Kwerenda źródłowa pokazała, że pojedyncze informacje o świętych patronach znajdujemy w dokumentach lokacyjnych miejscowości. Zaznaczmy jednak, że odnośnie spraw kościelnych, zdecydowanie częściej wspomina się w nich o uposażeniu parafii czy zobowiązaniach na rzecz plebana niż o wezwaniach. Wydaje się to zrozumiałe, gdyż kościół powstawał najczęściej później, nawet jeżeli myślano o nim od początku zakładania miejscowości. Stąd naturalnie dopiero po pewnym czasie mogła być mowa o kościele i jego wezwaniu.

Owoce przeprowadzonej kwerendy źródłowej w wydanych kodeksach dyplomatycznych jest odnotowanie kilkunastu dokumentów lokacyjnych, w których spotykamy odniesienie do wezwań kościołów parafialnych. Zauważmy, że napotkane informacje dotyczą w dużej mierze miejscowości z terenów diecezji pomezkańskiej i warmińskiej.

Dokumenty lokacyjne, w których spotykamy odniesienie do wezwań kościołów parafialnych

MIEJSCOWOŚĆ	DIECEZJA	DATA	ŹRÓDŁO
Długobór	warmińska	1318	„IV manasis [...] in honorem Dei et beati Joannis ewangeliste” ⁹ .
Gronowo	warmińska	1331	„quatuor mansos ad laudem dei et curam animarum et ad honorem beatorum apostolorum Phillippi et Iacobi volumus pertinere” ¹⁰ .
Idzbark	pomezkańska	1237	„gote zu lobe und Marie IV huben” ¹¹ .

⁸ Ogólną charakterystykę państwa zakonnego zob. *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Podziały administracyjne i kościelne od XIII do XVI wieku*, pod red. Z. H. Nowaka, przy współpracy R. Czai, Toruń 2000.

⁹ CDW, Bd. 1, hrsg. v. C. P. Woelky, J. M. Saage, Mainz 1864, nr 189.

¹⁰ PrUb, t. 2, nr 741.

¹¹ Ibidem, nr 592.

Kalduny	pomezkańska	1323	„Wir geben auch zu der pffarrin in dem dorffe, die do gestift ist zu lobe gott und seyner lieben mutter Marien und zu erin deme loblichem ritter und mertirer sente Georgio, der in zu eynem heubtherren wesen schol, vier huben ewiglich vrie, yn diesem selben gutte gelegen” ¹² .
Krzyżanowo	pomezkańska	1330	„di da gestiftet ist czu lobe gote und czu eren der heiligen juncvrowen sente Barbaran” ¹³ .
Mątyki	pomezkańska	1322	„Wir geben ouch zcu der pffarrinn dem dorff dem pffarrer vir huffen frey ewiglichen bynnen dissem selben gutte gott zcu lobe und dem gutten herren sant Laurentio dem merterer, zu des ere wir dy vogenante kirchen stiefften” ¹⁴ .
Morağ	pomezkańska	1333	„sex mansi ad ecclesiam parrochialem ad honorem beatorum apostolorum Petri et Pauli constructam sunt” ¹⁵ .
Paluzy	warmińska	1355	„VI ad parochiam Ecclesiae ibidem in honorem beatissimae Mariae virginis erectae et constructae” ¹⁶ .
Urowo	pomezkańska	1346	„Ouch welle wir, das in deme selbin dorfe eyne kyrche werde in gotis lobe czu eren den wirdigen apostolen gotis sente Petris und Pauls” ¹⁷ .

¹² Ibidem, nr 416.

¹³ Ibidem, nr 678.

¹⁴ Ibidem, nr 388.

¹⁵ Ibidem, nr 804.

¹⁶ CDW, Bd. 2, hrsg. v. C. P. Woelky, J. M. Saage, Mainz 1864, nr 223. Po konsekracji kościoła w 1409 r. wezwanie miało brzmieć: Krzyża Św., NMP, św. Katarzyny i Wszystkich Świętych, A. Olczyk, *Sieć parafialna biskupstwa warmińskiego do roku 1525*, Lublin 1961, s. 81.

¹⁷ PrUb, t. 4, nr 4.

¹⁸ PrUb, t. 3, nr 52.

Wenecja	pomezkańska	1336	„wir stiften gote czu loube und syner liben muter Marien und eren der heiligen vrowen sente Marien Magdalenen, di do houptvrowe sal seyn” ¹⁸ .
Wilczęta ¹⁹	warminńska	1392	„4 frye huben gote czu lobe und der heyiligen juncfrowen Sente Katherinen czu der pfarre-kirche” ²⁰ .

W dokumentach lokacyjnych spotykamy także informacje o wezwaniach kaplic filialnych. W przywileju komtura dzierzgońskiego Lutra z Brunszwiku z 25 kwietnia 1324 r. dla wsi Witoszewo, leżącej na terenie diecezji pomezkańskiej czytamy, że z powodu dużej odległości do kościoła parafialnego pozwala się na wzniesienie kaplicy, której będzie patronował św. Wawrzyniec: „licenciamus eos capellam in honore b. Laurencii martiris construere”²².

Spójrzmy teraz całościowo na przytoczone źródła. Pomimo że tylko sporadycznie jest w nich mowa bezpośrednio o kościele lub parafii, to jednak możemy być pewni, że za konkretnymi odniesieniami do świętych kryją się patronowie obiektów. Wydaje się, że znajdujące się w dokumentach lokacyjnych odniesienia do Boga i Najświętszej Maryi Panny można zaliczyć do swoistego formularza źródła. Każdy kościół był bowiem budowany na cześć Boga. Obecność NMP, poza wyjątkami, kiedy kościoły poświęcone były jej osobie, to z kolei przede wszystkim świadectwo jej wyjątkowej obecności w Kościele. Zdarza się, że w dokumentach lokacyjnych miejscowości, w których przewidziano erygowanie parafii, spotykamy tylko odniesienie do Boga i Matki Bożej. Tak było w przypadku przywileju dla miejscowości Szawałd w diecezji pomezkańskiej (niedaleko Nowego Stawu). Czytamy w nim o ziemi nadanej: „Gote czu lobe und unser Frowen”²³. Wiemy, że kościół nosił prawdopodobnie w średniowieczu wezwanie św. Katarzyny²⁴.

Odniesienie tylko do Boga spotykamy w dokumencie lokacyjnym wsi Laseczno z 1311 r. Czytamy w nim bowiem o czterech łanach oddanych „gott zu lobe”²⁵. Podobny zapis zawarty

¹⁹ W średniowieczu miejscowość nosiła nazwę Deutschendorf, położona w komornictwie Burdajny; L. Weber, *Preussen vor 500 Jahren in culturhistorischer, statistischer und militärischer Beziehung nebst special-geographie*, Danzig 1879, s. 461; J. Powierski, *Dzieje ziemi pasłęckiej do schyłku XIII w.*, [w:] *Pasłęk. Z dziejów miasta i okolic 1297-1997*, Pasłęk 1997, s. 133.

²⁰ J. Sarnowski, *Die Wirtschaftsführung des Deutschen Ordens in Preussen (1382-1454)*, Köln-Wien 1993, s. 708.

²¹ PrÜb, t. 2, nr 741.

²² Ibidem, nr 459.

²³ PrÜb, t. 5, nr 31.

²⁴ *Visitationes ecclesiarum Dioecesis Culmensis et Pomesaniae Andrea Leszczyński episcopo A. 1647 facta* (dalej Vis 1647), curavit A. Poblocki, Toruń 1900 (Fontes TNT, t. 4), s. 116.

²⁵ PrÜb, t. 2, nr 875.

jest w rozszerzonym przywileju lokacyjnym dla wsi Lubieszewo w diecezji pomezkańskiej z 1341 r.²⁶ W dokumencie lokacyjnym miejscowości Mikołajki Pomorskie z 1438 r. znajdujemy określenie, że wolne łany zostały przeznaczone: „ad Majorem Dei Gloriam”²⁷. Wszystkie przytoczone w tym akapicie przykłady potwierdzają, że wszystkie obiekty sakralne były budowane przede wszystkim „ad laudem Dei”.

Poszukując wezwań zainteresowanie kierujemy w przytoczonych źródłach na wymienione tam postaci świętych. To zapewne, jak już wspomniano, święci patronowie, najczęściej przyszłych dopiero obiektów sakralnych. Trudno znaleźć inne wytłumaczenie ich obecności. Towarzystwo Boga i NMP przywoływało oczywiście chrześcijańską gradację. W związku z tym w poszczególnych miejscowościach patronami kościołów parafialnych byli: Długobór – św. Jan Ewangelista, Gronowo – św. św. Filip i Jakub, Kałduny – św. Jerzy, Krzyżanowo – św. Barbara, Mątyki – św. Wawrzyniec, Morąg – św. św. Piotr i Paweł, Urowo – św. Piotr i Paweł, Wenecja – św. Maria Magdalena, Wilczęta – św. Katarzyna. W przypadku Idzbarka i Paluz nie można wykluczyć, że patronką była Najświętsza Maryja Panna.

W tym miejscu trzeba także wspomnieć o ewentualnym związku patrociniów z osadnikami²⁸. Wydaje się czymś naturalnym, że osadnicy przynosili na nowy teren przywiązanie do bardzo konkretnych świętych. Oczywiście wezwania nie musiały wcale oddawać specyfiki kultu jakiegoś lokalnego świętego. W większości przypadków mamy przecież do czynienia z patronami o charakterze ogólnokościelnym i powszechnym. Zasygnalizowany związek wezwania z osadnikami możemy prawdopodobnie zaobserwować w przypadku wezwania kościoła parafialnego w Srebrnikach w diecezji chełmińskiej. Spotykamy tam jako patronkę św. Jadwigę Śląską²⁹. Wezwanie to znamy dopiero z wizytacji 1647 r., jednakże nie możemy wykluczyć, że parafia nosiła je od początku swojego istnienia. Kult świętej mogli przynieść ze sobą osadnicy śląscy, którzy napłynęli do Torunia i okolic. Prawdopodobnie właśnie z inicjatywy toruńskich Ślązaków w 1262 r. wieś Srebrniki stała się własnością miasta³⁰. Być może to ta grupa etniczna przystąpiła do budowy w miejscowości kościoła. O tym, że parafia została erygowana w tym właśnie czasie świadczy zachowany do dzisiaj kościół, którego najstarszą część, tzn. prezbiterium, datuje się na drugą połowę XIII w.³¹

²⁶ PrÜb, t. 3, nr 410.

²⁷ J. Wiśniewski, *Kościół i kaplice na terenie byłej diecezji pomezkańskiej 1243-1821*, cz. 1, Elbląg 1999, s. 275.

²⁸ Zob. H. Helbig, *Untersuhungen über die Kirchenpatrozinien in Sachsen auf siedlungsgeschichtlicher Grundlage*, Berlin 1940; H. Ouvrier, *Die Verbreitung der mittelalterlichen Kirchenheiligen in Schlesien und ihre Beziehungen zu Brauchtum und Siedlungsgeschichte*, „Schlesische Monatshefte”, Jg. 12, 1935, nr 9, s. 399-403; J. Petersohn, *Mittelalterliche Patrozinien als Quellen von Ostsiedlung und Mission in Mecklenburg und Pommern*, [w:] *Deutsche Ostsiedlung in Mittelalter und Neuzeit*, Köln 1971, s. 65-85; Z. Boháč, *Patrociniá jako jeden z pramenu k dějinám osídlení*, „Československý Časopis Historický”, t. 21, 1973, s. 369-388.

³¹ *Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Westpreussen*, Bd. 2, *Kulmerland und Löbau*, bear. J. Heise, Danzig 1891, s. 91-92; *Diecezja Toruńska. Historia i teraźniejszość*, t. 7, *Dekanat golubski*, Toruń 1994, s. 69.

Godną uwagi jest także druga kategoria źródeł dokumentowych, mianowicie przywileje odpustowe. Można je m.in. podzielić na dwa rodzaje. Spotykamy przywileje, w których wymieniono wezwanie kościoła, dla którego zostały one wystawione. Dla przykładu, dnia 18 kwietnia 1333 r. biskupi: plocki, chełmiński, sambijski, kurlandzki oraz pomezkański udzielili kościołowi w Zalewie, w diecezji pomezkańskiej przywileju odpustowego w wysokości 40 dni. Dobra duchowe można było otrzymać w kościele: „in honorem s. Iohannes Ewangeliste fundatam causa devocionis, oracionis seu peregrinationis acceperint, seu qui ad structuram vel ornamenta dicte ecclesie manus adiutrices porrexerint”³².

Informacje o wezwaniu kościoła parafialnego w miejscowości Tłokowo w diecezji warmińskiej poznajemy także z dokumentu odpustowego. Wystawił go papież Bonifacy IX w 1402 r. dla kościoła parafialnego pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela: „ecclesia parrochialis sancti Iohannis Baptiste in Locaw Warmien. dioc.”³³

Przywileje indulgencyjne wymieniają także grupy świętych, w czasie których można było otrzymać łaski duchowe. W niektórych przypadkach pośród nich znajdujemy także odniesienie do patrona konkretnego obiektu. Wspomnienie tego ostatniego należało niejako do kanonu namaszczonych dni i było oczywiście jednym z głównych świętych, podczas których można uzyskać przywilej odpustowy. Niestety, źródła nie wymieniają najczęściej patronów z imienia. Natrafiamy jednak na pewne wyjątki. Poniżej prezentujemy wykaz kilku dokumentów odpustowych, wystawionych dla katedry diecezji warmińskiej we Fromborku.

Wykaz świętych, w które można było uzyskać przywileje odpustowe w katedrze we Fromborku

Data	Wystawca	KALENDARZ ŚWIĄT	ŹRÓDŁO
12 XI 1329	Jan XXII	„in [...] beate Virginis et apostolorum, Euangelistarum, Quatuor doctorum, sancti Stephani, sancti Laurencji, sancti Nicolai, sancti Martini, sancte Anne, sancte Marie Magdalenes, sancte Elizabet, sancte Catherine, sancte Margarite, sancte Barbare ac Undecim Milium Virginum”	CDW, Bd. 1, nr 244
12 I 1356	Innocenty VI	„in Quatuor principalibus eiusdem beate Marie uirginis” ³⁴	CDW, Bd. 2, nr 232

³² PrUb, t. 2, nr 779.

³³ CDW, Bd. 3, nr 383.

23 II 1367	Urban V	„in Natiuitatis, Annuntiationis, Purificationis et Assumptionis ipsius beate Marie, Natiuitatis sancti Iohannis Baptiste, dictorum apostolorum Petri et Pauli”	CDW, Bd. 2, nr 411
17 XII 1392	Bonifacy IX	„in Octaua Assumptionis beate Marie uirginis”	CDW, Bd. 3, nr 263

We wszystkich przytoczonych dokumentach widać wyraźnie wskazanie na wspomnienia świętych maryjnych. Było to jak najbardziej zrozumiałe, gdyż patronką katedry diecezji warmińskiej była właśnie Najświętsza Maryja Panna.

Znaczną liczbę dokumentów odpustowych wystawiono w średniowieczu dla dominikanów toruńskich. Dzięki zachowanym archiwaliom wiemy, że od drugiej połowy XIII do XV w. wystawiono dla kościoła dominikańskiego aż dwadzieścia pięć przywilejów indulgencyjnych³⁵. Niestety, większość tych dokumentów znamy tylko z nowożytnych odpisów, które zostały zamieszczone w kronice domu zakonnego z XVII w. W konsekwencji tylko w nielicznych źródłach spotykamy odniesienie do kalendarza liturgicznego. Konkretnie wspomnienia spotykamy w przypadku przywileju wystawionego dnia 8 maja 1285 r. przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jakuba Świnkę. Przywileje duchowe można było uzyskać: „in festis Annuntiationis, Mariae Magdalene, Nicolai, Martini Confessoris, Catarinae Virginis”³⁶. Na podkreślenie zasługuje tu oczywiście wspomnienie św. Mikołaja, który – dodajmy – był patronem świątyni dominikańskiej.

Zaprezentowane tu spostrzeżenia, oparte na wybranych przykładach, nie podejmują oczywiście wszystkich aspektów związanych z poszukiwaniem średniowiecznych wezwań. Pozwalają jednak na kontynuowanie pogłębionej refleksji nad patrociniami i w pewien sposób mogą pomóc uwrażliwić na wyszukiwanie świętych patronów w źródłach.

³⁴ Wspomniane cztery główne święta maryjne to zapewne: Narodzenie (8 IX), Zwiastowanie (25 III), Oczyszczenie (2 II) oraz Wniebowzięcie (15 VIII).

³⁵ AD Pelplin, Monastica, Toruń – Dominikanie (Praedicatores), 1, k. 33-36. Zestawił je: Ł. Myska, *Klasztor dominikanów w Toruniu i jego działalność w mieście i okolicy w świetle toruńskich archiwaliów poddominikańskich w Archiwum Diecezjalnym w Pelplinie*, Toruń 2005, s. 94-101 [maszynopis pracy magisterskiej przechowywany w Archiwum UMK]. Zob. także: T. Jasiński, *Początki klasztoru dominikańskiego w Toruniu*, „Zap. Hist.”, t. 54, 1989, z. 4, s. 36-39; idem, *Znaczenie toruńskich archiwaliów poddominikańskich w Archiwum Diecezjalnym w Pelplinie*, „St. Pelp.”, t. 18, 1987, s. 343-347.

³⁶ AD Pelplin, Monastica, Toruń – Dominikanie, k. 33.